

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

หมู่บ้านหนองหอย ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ตั้งอยู่สูงจากระดับน้ำทะเล 1,200-1,250 เมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง มีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีประมาณ 21 องศาเซลเซียส ถูกจัดให้เป็นพื้นที่เขตลุ่มน้ำ ชั้นที่ 1 ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ เดิมบริเวณพื้นที่แห่งนี้มีชาวม้งอาศัยอยู่และทำการเกษตรแบบยังชีพ โดยแผ้วถางป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอยปลูกข้าวไร่ ข้าวโพด พืชผักบางชนิด รวมทั้งพื้นที่ปลูกบนเนื้อที่ประมาณ 400-500 ไร่ หมู่บ้านหนองหอยจึงเป็นพื้นที่ปลูกฝิ่นที่อยู่ใกล้ตัวเมืองเชียงใหม่มากที่สุด

เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเยี่ยมราษฎรชาวไทยภูเขาได้ทรงเห็นการดำรงชีพของชาวบ้าน โดยเฉพาะเรื่องการผลิตไม้ทำถ่านเพื่อทำไร่เลื่อนลอยอันเป็นภัยร้ายแรงต่อแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญของประเทศ อีกประการหนึ่งชาวบ้านปลูกฝิ่นเพื่อขายทำให้เกิดปัญหาด้านความมั่นคงของประเทศเพราะเป็นแหล่งผลิตและค้าขายฝิ่นที่ใกล้ตัวเมืองเชียงใหม่ ระยะทางประมาณ 36 กิโลเมตร ปี พ.ศ.2512 พระองค์จึงทรงพระราชทานแนวทางพระราชดำริเพื่อส่งเสริมให้ราษฎรปลูกพืชทดแทนฝิ่น

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอยจึงถูกก่อตั้งขึ้นตามแนวทางพระราชดำริ ในปี พ.ศ.2527 ภายใต้การดูแลของหม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ประธานมูลนิธิโครงการหลวง ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอยมีหมู่บ้านอยู่ในความรับผิดชอบ 5 หมู่บ้าน คือ บ้านสามหลัง บ้านหนองหอยเก่า บ้านหนองหอยใหม่ บ้านแม่ชิและบ้านปางไฮ ประกอบด้วยประชากรชาวพื้นเมือง และชาวไทยภูเขา คือ ชาวม้งและชาวลีซอ

โครงการหลวงฯ มีวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

1. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร โดยแนะนำพืชเศรษฐกิจใหม่ทดแทนการปลูกฝิ่นและการทำไร่เลื่อนลอย
2. เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ต้นน้ำลำธาร และปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น
3. เพื่อยกสภาพความเป็นอยู่ของชาวไทยภูเขาให้ดีขึ้น ทัดเทียมคนพื้นราบ
4. เพื่อพัฒนาชาวไทยภูเขาให้มีความสำนึกในความเป็นไทย ยึดมั่นในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

หมู่บ้านหนองหอยได้เข้าสู่กระบวนการการพัฒนาตามวัตถุประสงค์และแนวทางการพัฒนาของโครงการหลวงมาตลอดระยะเวลากว่า 40 ปี จากพื้นที่ปลูกฝิ่นใกล้ตัวเมืองกลายมาเป็นแหล่งเพาะปลูกพืชผัก ผลไม้เมืองหนาวที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ ปัจจุบันนี้ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอยมีการดำเนินงานที่ก้าวหน้าและพัฒนาขึ้นเป็นลำดับจนกระทั่งได้รับความคาดหวังให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามแห่งหนึ่งใกล้ตัวเมืองเชียงใหม่

เมื่อได้พิจารณาจากวัตถุประสงค์ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงฯ จึงเห็นว่าความต้องการขั้นพื้นฐานของชุมชนได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีและอาชีพหลัก คือ การเกษตรยังได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้ดีขึ้นตามลำดับ ทำให้สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยภูเขาถูกยกระดับและทัดเทียมกับคนพื้นราบ ก่อให้เกิดจิตสำนึกร่วมของความเป็นไทย มีความรักชาติ ศาสนาและสถาบันกษัตริย์ ราษฎรทั้ง 2 กลุ่มจึงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

นอกจากนี้ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอยได้รับการคาดหวังว่าจะกลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามอีกแห่งหนึ่งที่อยู่ใกล้กับตัวเมืองเชียงใหม่ ซึ่งความคาดหวังนี้สอดคล้องกับแผนงานวิจัยในกลุ่มเรื่องที่ควรวิจัยเร่งด่วนตามนโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ (พ.ศ.2551-2553) คือ กลุ่มเรื่อง การบริหารจัดการจัดการท่องเที่ยว การวิจัย เพื่อการเสริมสร้างและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

ด้วยเหตุผลดังกล่าว โครงการวิจัย เรื่อง “ความทรงจำร่วมของชาวม้ง : กรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่” จึงเกิดขึ้นเพื่อศึกษาความทรงจำร่วมของชาวบ้านในโครงการหลวงแห่งนี้ ความทรงจำร่วม คือ การศึกษาวัฒนธรรมของมนุษยชาติในอีกรูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจ ลักษณะแนวคิด ค่านิยม ความรู้และภูมิปัญญา รวมทั้งวิถีการดำเนินชีวิตอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาติพันธุ์สะท้อนออกมาในความทรงจำรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ นิยาย ตำนาน นิทาน เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ บทสวดในพิธีกรรม สุภาษิตและบทเพลง ฯลฯ การศึกษาความทรงจำร่วมอาจเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ช่วยปลูกเรียกความทรงจำของชุมชนบางอย่างที่อาจถูกลืมเลือนไปได้ ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องภายในชุมชน และการปลูกเรียกนั้นจะนำความระลึกนึกถึงและความรู้สึกภาคภูมิใจในวัฒนธรรมแห่งชาติพันธุ์ของตนกลับคืนมาได้อีกครั้งก่อนที่จะดับสูญไปกับกาลเวลาและความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาและเข้าใจความทรงจำร่วมของชาวแม่ฮ่องสอน

1.2.2 เพื่อเผยแพร่ความทรงจำร่วมของชาวแม่ฮ่องสอนถึงอนุชนรุ่นหลังและเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษารื่องราวของท้องถิ่นต่อไป

1.3 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

รวบรวมและวิเคราะห์เนื้อหาความทรงจำร่วมที่ได้รับการถ่ายทอดจากการบอกเล่าสืบต่อกันมาภายในชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง หมู่บ้านหนองหอย ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

1.4 ระเบียบวิธีการวิจัย

การเก็บข้อมูลด้านเอกสาร (Documentary Research)

การรวบรวมข้อมูลและเอกสารจากแหล่งต่าง ๆ ทางด้านประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมจากสำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยพายัพ มุขนิธิโครงการหลวง และเอกสารจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

การศึกษภาคสนาม (Field Research)

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ทั้งทางตรงและทางอ้อม เข้าร่วมกิจกรรมการประกอบพิธีกรรม เช่น การเลี้ยงผี ประเพณีปีใหม่ ของชาวแม่ฮ่องสอน และใช้การสัมภาษณ์ชาวชุมชนทุกเพศ ทุกวัยจากหลายสาขาอาชีพ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล หมอผีประจำหมู่บ้าน ศาสนาจารย์ ผู้อาวุโสของชุมชน รวมทั้งครู เยาวชน และผู้รู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และความทรงจำร่วมของชาวแม่ฮ่องสอน

1.5 ขั้นตอนในการศึกษาวิจัย

1.5.1 เก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และความทรงจำร่วมของชาวแม่ฮ่องสอน รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

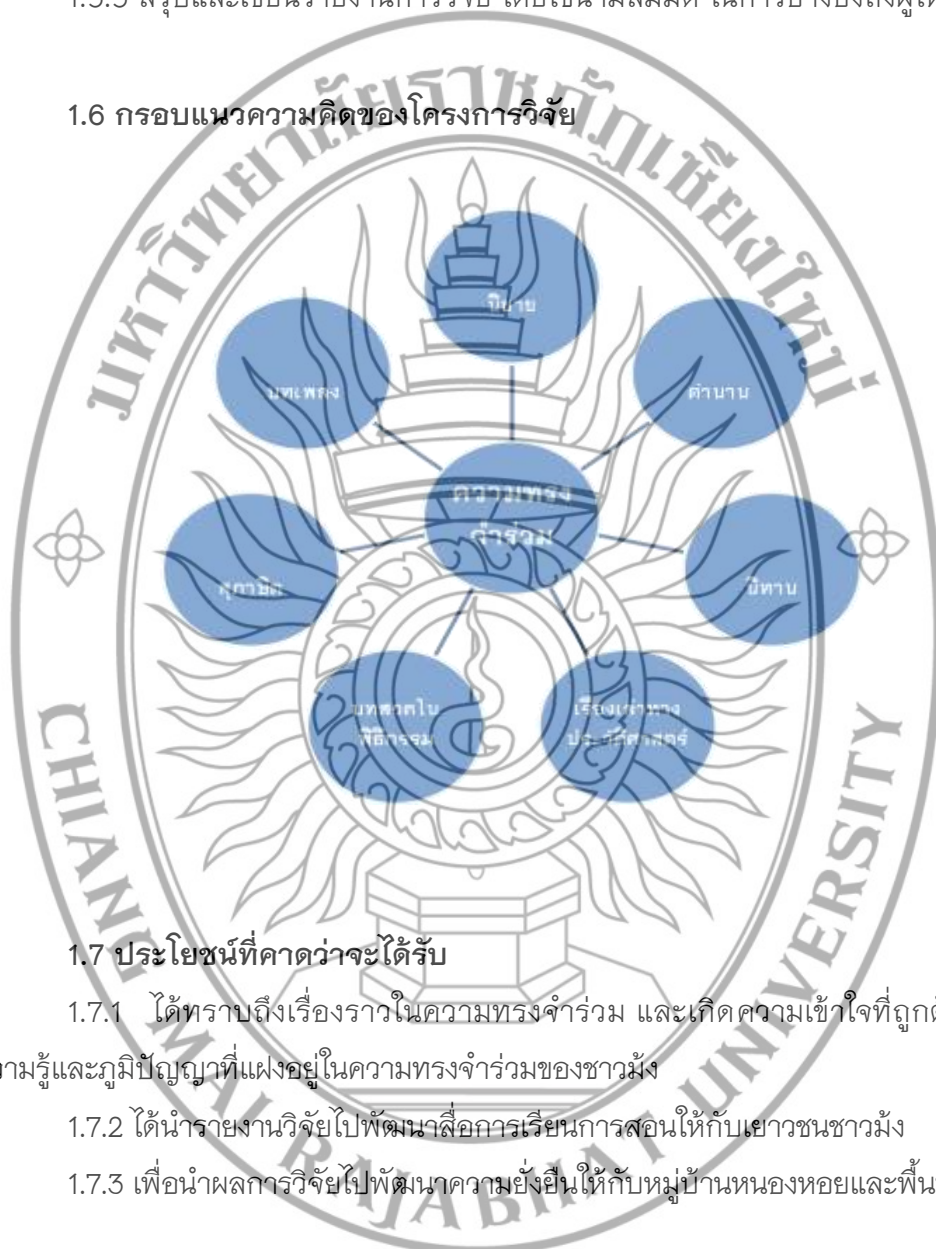
1.5.2 สัมภาษณ์พร้อมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมชาวแม่ฮ่องสอนหนองหอยและบริเวณใกล้เคียง รวมทั้งสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการ

1.5.3 รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เพื่อนำมาเรียบเรียงและจัดหมวดหมู่

1.5.4 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และจากการสัมภาษณ์บุคคลในกลุ่มตัวอย่างข้างต้นโดยอาศัยข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Analysis) นำมาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อศึกษาและค้นหาคำตอบจากการวิจัย

1.5.5 สรุปและเขียนรายงานการวิจัย โดยใช้นามสมมติ ในการอ้างอิงถึงผู้ให้สัมภาษณ์

1.6 กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.7.1 ได้ทราบถึงเรื่องราวในความทรงจำร่วม และเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับความรู้และภูมิปัญญาที่แฝงอยู่ในความทรงจำร่วมของชาวม้ง

1.7.2 ได้นำรายงานวิจัยไปพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้กับเยาวชนชาวม้ง

1.7.3 เพื่อนำผลการวิจัยไปพัฒนาความยั่งยืนให้กับหมู่บ้านหนองหอยและพื้นที่ใกล้เคียง

1.8 นิยามคำศัพท์

ความทรงจำร่วม หมายถึง คำบอกเล่าของชาวม้งหมู่บ้านหนองหอยเก่าและหมู่บ้านหนองหอยใหม่เกี่ยวกับเรื่องราวและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและจดจำได้ในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน

ชาวม้ง หมายถึง ชาวม้งหมู่บ้านหนองหอยเก่าและหมู่บ้านหนองหอยใหม่

โครงการหลวง หมายถึง โครงการหลวงหนองหอยเฉพาะในเขตพื้นที่ศึกษาหมู่บ้านหนองหอยเก่าและหมู่บ้านหนองหอยใหม่

